

LXXXIX

صافی: ۸

مابین ۱۳۳۳ - ۱۹۱۷

سہ: ۲

دَارُ الْفُنُونِ

جہوں فاہولتہر محمد علی

حقوق، سیاسیات، اقتصادیات

ایک آبدہ برنر اولنور

مندرجات:

قسم حقوق:

- شریعت وقانون [منصوری زادہ سعید]
مناط تکلیف عقلدر [صادق]
مکتب تاریخی وعثمانی حقوقک منبعلی [ولی الدین]
حرب زمانندہ ره کیزیسونلر [احمد صلاح الدین]

قسم اقتصادی:

- آکائیادہ رسوم و تکالیف [آنتون فلهق]

استانبول - مطبعہ عامرہ
۱۳۳۲ - ۱۳۳۴

مناط تکلیف ، عقل در

بو قضیه مهمه حقه علم اصول فقه ، کلام و فلسفه کتابلرنده و باخصوص اصول فقهدن پردوی و علم کلامدن شرح مواقف کبی کتب معتبرده بحث و تمهید اولنان حقایق و مسائلک تلخیصاً تشریح و بیسانه ابتدار اولندی .

تکالیفک مناط و مداری عقل در که انسانلرک حیوانلردن امتیازی بو نعمت عقل ایله در . چونکه تشکلات بدنیه ، انتظامات صوریه ، تصرفات و ادراکات حسیه کبی حالات بهائمهده موجود و فقط قوه دراکه اولان بوجوهر عقل بونلرده مفقوددر ؛ انسانلر ایسه بوقوه نواره ایله آفاق و انفسده نیجه تصرفات حیرت افزایه قادر و نیجه حقایق مکنونزه به مقتدر اولورلر . ذاتاً روح حیوانی که حرارت غریزه دن متولد ، جولان دمدن متحصّل بر بخار لطیفدن عبارت اولمغله بونقطه خاصیتده انسانلر ایله حیوانلر مشترکدرلر . انجق بر روح انسانی وارددر که انسانک حقیقی بوندن عبارت اولوب اکا نفس ناطقه دخی اطلاق اولنمش در . ماهیتی حیوان ناطق اولان انسانلر روح حیوانی بی جامع اولمسندن قوه نواره اولان جوهر عقلی واسطه سیله حیواناتدن تمیز ایشمش و نسخه کبری اطلاقنه سزا کورلمشدر .

وارد خاطر اولورکه ، بدن انسانی جسم کثیف اولمغله لطیف نورانی اولان روح انسانی شو کثیفده نه صورتله تصرف ایدر و آنکه فاصل قابل امتزاج اولور ، چونکه کثافتله لطافت متباین و متضاددرلر : - بو خاطر به قارشو دنیلورکه ، اوت روح حیوانی بروجه مبسوط بخار لطیف اولمغله روح انسانی بو صورتله کندی جنسندن بولنان روح حیوانی ایله مناسبتدار و متشاکل در بناء علیه لطیف اولان روح انسانی کثیف بولنان بدن انسانیده شو مناسبتله و جوهر عقل واسطه سیله تصرفاتی تجلی ایتدیرر . ایشته بو تصرفات حیرت فزا سیبیلهدر که عاقل اولان افراد نوع بشر نیجه فیوضات و کمالاتی اکتساب و استکماله قادر و نیجه امرر ادراکات غیبیه بی و اختراعات صنایعیه آثار باهره سنی احداث و ابرازه مقتدر و عالم ملکوت ایله مناسبتدار اولمغه مظهر و نائل اولورلر . بینه بو سایه ده در که انسانلر ایچون بو عالم فاسوتده نیجه امرار خلقت و شئونات منکشف

ونيجه امور ماديہ مسخر و منقاد و مطيع اولور. چونكه تشمير ساق اهتمام و غيرت و بىذل
تقدبته مقدرت ايدن انسانلر استعداد و مساعيلرى درجه سنده اقتطاف ثمرات و اكتساب
فيوضات ايدر. ونيجه مخلوقات اوزرنده متصرف و حكمران اولورلر كه استعيز بالله (انا جعلناك
خليفة فى الارض) فرموده الهى ايجاب و تلميح هاليسنج به بونقطه قدسيه نك خلاصه تقدينه سى
بولدقلى تجلى ايدر؛ ذاتاً (اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي يَتَى) حديث قدسى مصداقجه
قدورت سبحانيه آتارى قوللرك الله ظنلرى نه وجهله و نه صورت اوزره ايسه اكا كوره
صورتها اولور و كيفيت ظن و وجهله تجلى آثار ايدر. خلاصه شو كالات بشريه و تكاملات
انسانيه جوهر نوار اولان عقل سبيله متظاهر و منجلى اولور. بناء عليه نفع و ضررى
تفريق و تميزه قادر اولان انسان افرادى احكام شرعيه و قوانين بشريه ايله مكلف
بولنشلردر. شو حالده بوندن (مناط تكليفك عقل اولدينى ثابتدر) قضيه سنك
صدق نمايان اولور. آنكچون حكمت تشريع كتابلرنده احكام (اثر خطاب الله
المتعلق بافعال المكلفين بالاقضاء والتخير، والوضع) صورتيه تعريف اولنشلدر. يعنى
وجوب، حرمت، نذب، كراهت، اباحه كى حكملر مكلف كه عاقل و حد بلوغه و اصل
اولان انسانلر عقلرينه وضع و يا تحييز و يا اقتضا طريقه تعلق ايدن خطاب الهى اثرى
ديمكدرد؛ اناتك مكلفينى ايسه عقل ايله اولور مع مافيه موضوع بحشمزك حقيقتنه مطلع
اولايلمك ايجون عقلك ماهيتله اقسام و مراتبى اجمالاً ذكر و بيانه لزوم دو كاردرد.
ارباب علم حكمت و اهل علم و معرفت عقلى برقاچ و جهله تعريف ايتمشلر ايسه ده برچوق
اجله حكما و فحول علماء طرفهين قبل ايدلش اولان تعاريف عقلدن شو جهت دها
معقول كورلشدر: عقل نفس انسانيك واسطه اكتساب علوم و معارفى اولان برقوت دره.
تعير ديكر عقل طرف الهيدن نفوس انسانيه مودوع برقوة نواره دركه آنك واسطه سيله
علوم و معارف اكتساب ايديلير و بوقوت سبيله ديكر شئ فاعل و منفعل تعير
ديكرله مؤثر و متأثر اولور. ايسته نفوس بشريه ده تأثير و تاثيرى شامل بر حالت
وارد دركه بوحالت انسانلرى اكتساب علوم و معارفه و تحصيل هنر و پدايه سوق ايدر.
بو علوم مدن ده غرض نظر و استدلاله محتاج اولان علوم نظريه دركه افراد بشر شوحالت
وقوت واسطه سيله بديهيات و ضروريات اينجده معانى استخراج ايدرك بو علوم نظريه يي
اكتساب ايدرلر. شو خاصه بو تكاملات بهانمده بولنماز. و بوشرف و امتياز استكمال

ذاته منوط و اوده عقل کی بر قوته محتاج اولور که بوقوت وجود نور سبيله نظام و انتظام عالم و سعادت نوع بنی آدم صورتتمای حصول و بقایذیر اولور . ذاتاً کائناتک خلقتده وجود عقلک ابداع و احسان بیورلسنده کی حکمیات سبحانیه دن بریسی و بلکه ده برنجیسی معرفت ربوبیت و تصدیق عظمت قدرت و خالقه عبودیت ایله برابر بقای نظام عالمی دکلیدر؟ بومبشک و تحقیقات مبسوطه نك روحی شودر: نفس ناطقه اولان انسان افرانده، بری مبدأ ادرك دیکری مبدأ فعل اولق اوزره ایکی قوتک بولندینی اکلاشیلیر . برنجی به کوره نفوس انسانیه عالم فیضه و عالم غیبه متوجه در که بو توجه ، عالم غیبدن تلقی انوار فیوضات نتیجه سیدر . بو صورتله نفس انسان متأثر اوله رق ذاتنده مستکمل اولور که نفسک انفعال و تأثری بوجهتدن انبعاث ایدر . بوکا عقل نظری دینلیدیکی کی حکمت نظریه دخی دنیلور . ایکنجی قوت اولان مبدأ افصاله کوره نفوس بشر عالم شهوده متوجه در که عالم غیب و علادن استفاضه ایتدیکی انوار فیوضاتی عالم شهوده و بدن انسانیده تصرف و نشر ایدر ایسته بو توجه نتیجه سی در که نفس انسان فاعل و مؤثر اوله رق مکمل اولور؛ نفسک بوایکنجی قوتنه عقل عملی دینلیدیکی کی حکمت عملیه ده دنیلور . بوسایدیفمز ایکی قوتدن قوه نظریه نك ضروریات و بدیهیاتده تصرف ایدر که اکتساب کالات و تحصیل نظریات ایچون درت مرتبه سی واردر . برنجی مرتبه به عقل هیولانی تسمیه اولمشدر که صورتی قبول ایدن مواد اصلیه به بونام ویریلور . مثلاً بر خانه نك انشاسیچون برطاقم مواد و اجزایه احتیاج وار . تخته ، کرسته ، کیریش ، چپوی ، کره میت و امثالی شیلر کی . ایسته جدران اربعه مع السقف دیمک یعنی درت دیوار و بوسط حدن عبارت اولان خانه شو مواد ایله صورتتمای حصول اولور . خانه انشا ایدیلوب وجوده کتیرلمش فرض ایدلر که خانه انشا ایدلر کسزین و شکل و هیئت وجوده کلکسزین، شو مواد و اجزا بر بریله التصاق و امتزاج ایتدن مقدم ، بو بر شکل و صورتی قابل ایش که لدی الامتزاج بویله بر شکل و هیئت حصوله کلش . شو حالده صورت و هیئت قابل اولان شو مواد و اجزای اصلیه به لسان اهل حکمت و فلسفه ده هیولا دنیلور . عقلک شو برنجی مرتبه سی نفس ناطقه نك مبدأ فطرته ده بولندینی دوره در که نفس انسان بو مرتبه ده علوم و معارفدن خالی و فقط بونی قابل و مستعد اولمی اعتباریله عقلک بو مرتبه سینه عقل هیولانی تسمیه اولمشدر . چونکه اناسندن طوغمش بر طفلك ایلله یازی یازمغه

قدرتی بوق ایسه ده استعداد و قابلیت موجود در که ایسته عقلك شو مرتبه سی بومزله ده در . و بو استعداد ادراك و فعلدن خالی اولقله برابر قوه نظریه نك اثری اولوب طفلی بدایت خلقنده سائر حیوانانندن فرق و تمیز ایدر . چونکه بویه بر قابلیت و استعداد حیوانلرده مفقود در . حکما و اهل علم منطقك ، انسان قابل علم و صنعت کتابت در دیدکری بوقطه به مبنی در . عقلك ایکنجی مرتبه سی دخی عقل بالملکه در . انسانك بدیهات و ضروریاتی ادراك ایدرک تحصیل نظریاته مستعد اولدینی زمانلرده کی حالاتی مثلا هیچ مکتب و مدرسه کورمه مش و برکیمسه دن تعلم ایتماش اولان بر آدمك تعلم صنعت کتابة قابلیت و استعدادی بومرتبه ده و بومزله ده در . نفسی ایچون دفع و ضرری ادراك ایله نظریاته ارتقا و انتقال ملکه سی حاصل اولدینی ایچون در که بو ایکنجی مرتبه به عقل بالملکه اطلاق اولمشدر .

اوجنجی مرتبه عقل بالفعل در . بومزله انسانلرک نظریاتی ادراك و ایستدیککی زمان آنلری استحصال و استحضاره قادر اولدینی منزله در . مثلا بر ترزی ایکنه و ایپلکی اله آلیرسه ایستدیککی دیگر . بر اقیسه ینه بوقوت موجود در . و کذا یازی یازمه سی اوکرشمس بولنان بر کاتب قلمی اله آلیرسه ایستدیککی یازار و قلمی بر اقیسه ینه بوقوت و استعداد موجود در . ایسته بوقوت فعله پک قریب بولنمسندن بومرتبه ده عقل بالفعل دیمشدر .

دردنجی مرتبه عقل مستفاد در که بومرتبه امور نظریه نك نفس ناطقه ایچون تمامآ منکشف و مستحضر اولدینی منزله در . عقلك بومرتبه سنده نظریاتك کافه سی کوزا وکننده در . مثلا مرانغوزک آلاتی اله الارق ایسه بالفعل باشلا یوب و پاماسی و کانیک اله قلمی آلوب بالفعل یازمه سی و ترزینک ایکنه و ایپلک و مقاصی اله آلوب دیکمسی بومنزله ده در .

انیاه عظام و اولیای کرام و سائر نفوس قدسیه اصحابنک عقولی بومرتبه ده در . کالات مبدأ فیاض دن استفاضه ایدملکه و بو استفاضه تجلیاتندن اوله رق نیجه حقایق آفاق و انفس و حالات شئونات و اسرار خلقت منکشف اولدیغندن بومرتبه به عقل مستفاد اطلاق اولمشدر . عجبا موضوع بحثمز بولنان مناط تکالیف ، عقلك شو مراتب اربعه سندن هانکی سی در . اوت ایکنجی مرتبه سی اولان عقل بالملکه در که مدار تکلیف اولمغه بوموافق کورلمشدر . چونکه عقل هیولانیده کی استعداد کماله پک اوزا قدر عقل بالفعلده کی

استعداد ایسه یک یقینی در شوالده فعل بالملکه متوسط بولنشدن مناط تکلیف اعتبار اولنشددر. بوآعداد و بیان اولنان درت نوع، عقلک مراتبی در که عقلک ایکی قسم قوتندن حکمت نظریه اطلاق اولنان قسمه عاؤدر. برده ایکنجی قوت ایدیکی حکمت عملیه تسمیه اولنشدیدی. بوده درت نوع در. برنجیسی ظاهری تطهیر ایکنجیسی باطنی تنزیه اوچنجیسی ذات وصفاتی تحلی در درنجیسی عجزی تصدیق در که، ظاهری تطهیر انجیق استعمال شریعتله باطنی تنزیه اخلاق ردیه دن توفی ایله ذات وصفاتی تحلی ایسه فیوضات سبحانیه ایله تصدیق عجز دخی عظمت الهیه و قدرت سبحانیه قارشوسنده هر قدرتک مضمحل و هر علمک علم الهی ده مستهلک اولمسیله اولور. ایسته شو تحقیقات و توضیحاتدن مستبان اولدینی وجهله نوع انسانینک شرف و مزیتی و مخلوقات سائرده دن امتیازی عقل ایله فقط احکام ایله مکلفیتی دخی عقل بالملکه ایله اولدینی ثابت و نمایان اولور. مع مافیه شوجهت وارد خاطر اولور که علم فقه و حقوق و حکمت تشریع کتابلرنده مناط تکلیفک بلوغ اولدینی تنصیص و تصریح ایدلمش و بونک اوزرینه نیجه احکام تفریع و تبیین اولنش و حتی حد بلوغک مدار احکام مکلف بها بولندیغنی متعارف بولنشددر. شوالده مناطک عقل دینمی ناصل صحیح اولور؛ جواباً دنیلور که مناط تکلیف اساساً عقل در که عقل بالملکه در. فقط شارع طرفندن حد بلوغ اعتدال عقل مقامنه اقامه بیورلمشدر. که سببک مسبب و دلیلک مدلول مقامنه اقامه سی جمله سندندر. تنکیم بالجمله احکام و اعمالک اس الیاس و مبنی علیهی بولنان ایمان که ایمان باللهک وجوبی حدوث عالمه نسبت و اضافه اولنشددر و حدث عالم وجوب ایمانه سبب داعی قلمش در. حالبوکه بو حکم یعنی وجوب ایمان حقیقتده موجب بالذات اولان واجب الوجود تعالانک ایجابنه مبتنی و مضافدر فقط بو وجوب و ایجابک حقیقتنه وقوف و اطلاع متعدز اولدیغندن مشهود عیون افام اولان حدوث عالمه استناد و اضافه صحیح و مشروع اولمشدر. بونک حکمتی ایسه قوللر ایچون حصول تیسیر و بونکله برابر معاندینی الزام و تبکیت در؛ چونکه کائناتک نیجه صنایع عجیه و بدایع حیرت افزاسنی مشاهده ایدن هر عاقل آرتق اللهک وارلقنی و عالمک صانعی اولدیغنی بیلمسی لازم کلور. آرتق بونی منکر و معاند و یا جاهل بولنان کسانک هیچ بروجهله دعوی و اعتذاره یولی یوقدر، بناءً علیه ایسته بو وجوب ایمان مبحثده ده سبب اولان حدوث عالم مسبب مقامنه اقامه اولنشددر. حتی جمهور معتزله عقلک حاکمیتته قدر قائل اوله رق

دیورلر که طرف شرعدن برشی مأمور به اولدقده قبل الشرع بومأمور بهک ذاتنده وصف حسن ثابت وموجود اولدیفندن ناشی امر وارد اولمشدر یوقه امر شرع وارد اولسندن حسن اولمش دکلدرد . ذاتاً حسن وصفی امرک مدلولی اولوب نه مفهومی ونهده موجبی دکلدرد . شرع وارد اولماش اولسه دخی عقل بو شیک حد ذاتنده ثابت اولان حسننی مدرک و آنک مؤثر وموجبی در . ایشته معتزله طائفه سی عقله یوقدر قیمت ویرمشلردرد . اهل سنتدن بعض اصحاب حنفیه ایله امام اشعری واتباعی حضراتی دخی حسن صفتک امرک مدلول وموجبی اولدیفنه و بناء علیه شرعک حاکم اولوب شرعک ورودیه ثابت وحادث اولان حسن وصفی ادراکه عقلک بر آلدن عبارت بولندیفنه قائل و ذاهب اولمشلر و دیمک ایستورلر که مأمور بهک حسن شرعک امرندن ناشی در یوقه قبل الشرع مأمور به اولان شیده حسن موجود وثابت دکلدرد . شوالده بو ایکی یولک برنجیسی افراط وایکنجیسی تفريط اولسندن بونک وسطیسی بولنان نقطه مذهب مختاردر . مذهب مختاره کوره حسن وصفی هر حالده امرک مدلولیدر . یعنی قبل الشرع حسن وصفی مأمور بهک ذاتنده موجود وثابت و چونکه حکمت سبحانییه موافق اولقله امر شرع وارد اولمشدر . فقط عقل بونی مدرک ایسهده حاکم اولیوب حاکم انحق شرعدر . ایشته بزم ایچون مختار اولان مذهب بودر : شیخ ابی منصور ماتریدی ایله اکثر علماء عراق ایجاب معرفت الله خصوصنده عقلک حاکمیته قائل اوله رقی دعوت و تبلیغ احکام اولنیان عاقل برکیمه هر حالده مشهودی اولان صنایع و بدایع عالمی کورمکله و کندی وارلقیه هیچ اولماز ایسه برصانعک موجودیتی بیلیمی و بوجهله ایمان اتمسی لازم کلیر دیمشلردرد . ایشته یوقاریده تصویر و تمثیل اولنان ایمان مسئله سنده اقامه کیفیتک بونقطه لره تعلق درکاردر . بوحسن و قبح بحثی مسائل مهمه دن اولوب اصول فقه و علم کلامده تفصیلاتی مذکور وبا خصوص فخر الاسلام بر ذوی ایله شرح موافقده توضیحات وتحقیقات مکمله مسطور بولنقله بومبعضزده تفصیلاته لزوم کورلماش و چونکه غایه موضوع مسئله من غیر مساعد بولنمشدر که تفصیلات لدی الحاجه کتب مذکورده دن آله بیلیر . مع مافیه شو جهتک بیانه لزوم واردر . اهل سنت ایله معتزله آره سنده محل نزاع افعاله مدح و ثواب و یا ذم و عقابک تعلق ایدوب ایتامسی نقطه منه منحصردر ؛ اهل سنت دیورلر که افعال بمحدوثها مساوی و مماثل بولنمشدن بومثللو اوصاف و احکامک افعاله تعلق و نسبة و طریاتی انحق

امر شرع و رودیله حصول پذیر اولور عقلک بو خصوصیه تأثیر و حاکمیتی یوقدر. — شوقدرکه مثلاً علم و عدل و ظلم و جهل کی نسبت ضروریه سی بولان صفات کمال و نقصان خصوصاً عقلت حاکمیتی درکاردر بونک تفصیلاتی کتب مذکورده مسطوردر. و بوا حکام و اختلاف مذاهب مسائلی مأمور بهده جاری اولدینی کی قبح و منهی عنه حقننده عینیه جاریدر. اصل موضوعه کمنجه سبب و دلیلک مدلول مقامه اقامه سنده کی حکمت و فلسفه ایسه شویله درکه جناب حکیم تعالی امر دین و دیاننده و احکام دنیویده قوللرینه یسر و سهولت بخش و احسان بیورمشدر. نتکم استعید بالله (یریدالله بکم یسر و لایرید بکم العسر) و کذا (و ما جعل علیکم فی الدین من حرج) کی نصوص جلیله و (یسر و اولان عسر و ا) مثلاً حدیث شریف حکمت ردیفده حرج و مشقت و عسرت و صعوبتک منهی و مدفوع اولدینیده منصوص و مبین در، ایشته شو حکمته بناءً جناب شارع قوللرینه رأفت و رحمت اولمق اوزره سبب دلیلک مدلولی مقامه اقامه سنی اعتبار بیورمشدر. مع مافیه عقلک شوایکنجهی مرتبه سی اوقدر متفاوتدرکه کائناتک هر فردنده یکدیگره نسبتله بوقدر تفاوت یوقدر مثلاً اشجار و ازهار و الحاصل نباتات و معادن و حیواناتک افراد و اجزالرینه عطف نظر و بصیرت ایدلسه بونلرده کی تفاوت انسانلرده کی تباین و تفاوت هانده بکزه من. انسانک دیگر ابنای جنسه نسبتله عقل و مفکوره و مزاج و طبیعت و تشکلات کی حلاله نظر اولندقدده ینلرنده نسبت متفاوته و متباینه اوقدر عظیمدرکه سماء ایله ارض کیدر. ایشته عقل بالمسکده کی تفاوتده هم حدوث و هم بقاء جهتدن متفاوتدر. حدوث جهتدن متفاوتدر چونکه نفس انسانیه کمال ریاضت و خصوصنده بحسب الفطره متفاوتدرکه بوفتفاوت ابدان انسانیه نک طبایع و امزجه سنه و اعتدالک تفاوتنه تابعدر. شو حالده بواعتدالک تفاوتندن عقول بشرکده تفاوتی لازم کلیر. اعتدالک کمال و نقصانیه کمنجه اکر اعتدال مزاج برکمال اولورسه بدنی مکمل اولان نفس ناطقه دخی بونسبتده تلقی فیوضات و کالاته نائل و خیرات و مبرات مائل اولور. بناء علیه نفس بوقوه اعتدال ایله نه قدر صاف و لطیف اولور ایسه انوار فیوضات ایله اونسبتده مستیر اولور. و اکر اعتدال مزاج نقصان اولورسه نفس ناطقه دخی رهین کالات اوله ماز. شو حالده نفس ناطقه کمال جهتدن مرآت مجلایه، نقصان جهتدن حجر و حدیده بکزر. ایشته شو فرق، مقتضیات فطرته در. مع مافیه انسان استعداد فطرته سنی درک و تعییندن عاجز اولدیفندن

فطرته استاد ایدوب ده یأس وقتور ویا فخر ضرور کتیرمه ملیدر، چونکه سی و تربیه نک
دخل و تأثیری غیر قابل انکار اولدینی علم اخلاق و حکمت کتابلرند. مسطور و لاسیا
قرآن عظیم البرهانه و کلام حکمت انجیام نبویده منصوصدر. برانسان هر زمان تمفی
ایتمدیکي مرتبه بالاترینه اولاییلیرکه واصل اولاماز. فقط سی و امیدیه ده آنی مرتبه
اولاسنده براقاز. بده بر لطف الهی در. انسانلرک دائمًا همت و امیدیه اکتساب کالات
و فضائل مقصود و غایه معالی و مکاری طلبده مصر اولمیدر. ایسته عقل بالملکه نک حدوث
جهندن تفاوتنده کی حکمت بودر. بقا جهندن تفاوتنه کلنجه انسانلر تحصیل کالاته
نه قدر سی ایدر لر سه بونسبتده علوم و فیوضات ایله مناسبدار اولور لر. و بوناسبتک
ازدیادی نسبتده انوار فیوضات سبحانیه لامعه نثار و منجلی اولور. شو حالده بونسبت
و بوناسبتی تقدیر و تمین ایسه امر متعذر در.

ایسته شو تحقیقاتدن متیان اوله جنی وجهله عقلک کرک حدوث و کرک بقا جهندن
مناط تکالیفک حالات انسانیه اعتباریه کامل و معتدل بر مرتبه اقران ایدوب ایتمدیکي
تمین متعذر اولدیندن واضع قانون شریعت بوضوئله تحدید ایتش و بلوغی اعتدال عقل
بالملکه مقامه اقامه بیورمشد. چونکه افراد بشرک احساسات جزئییه و ادراکات ضرورییه
ایله حاصل اولان تجاربی و کمال عقلک اسباب و شرائطی و ظاهری، باطنی قوای حسییه
تعلق ایدن قوای جسمانیه نک تکاملی و بونلر واسطه سیله استفاضه کالاته نیل و وصولی
بولوغ دوره سنده صورتخای حصول اولور. شو حالده بوندن شو نتیجه حاصل اولور.
استحصال ادراکات ایچون مطلوب اولان اسبابک زمان ظهوری اولان بلوغ عقل
بالملکه مقامه اقامه ایداشدر. بواقامه امر نک ده جناب رثوف بالعباد تعالی جانبندن قوللرینه
بخش بیوریلان لطف و احسان حکمتیه مبنی بولندینی و جلب سیر و سهوات و دفع جرح
و عسرت امر نک ده بو حکمت جمله سندن ایدوکنه دائر یوقاریده برنبذه بحث ایدلمشیدی
بونک توضیح و تحقیق شو وجهله در. سبی مسبب و دلیلی مدلول مقامه اقامه و اعتبارده
طرق فقهیه دن اولان اوج امر دن برینک وجودی لازمدر یادفع ضرورت و یا دفع
حرج و عسرت یا خود احتیاطدر. دفع ضرورت. علت حقیقیه اوزرینه وقوف و اطلاع
متعذر اولان شیلرده جاری اولور که وقوفه طریق امکان یوقدر مثلاً ثبوت نسبت
قضیه سنده نکاحک وجودی علوقه سبب داعی قلنش و حکم شوسیه اضافه اولنمشدر.

چونکه ولد زوج ایله زوجه نك فراشرندن حاصل اولوب انحق علوقك حقیقت وکیفیتته علم واطلاع متعدز و غیر ممکن اولمغه سبب ظاهری بولنان نکاح، علوق مقامه اقامه اولمش در که مجرد نکاهك وجودیه ولدك نسبك زوجدن ثبوتنه حکم اولنور چونکه دفع ضرورت ایچون بشقه طریق امکان یوقدر. وینه بو جله دندر که زوج زوجه سینه سنك بکا بغض وعداوتك وار ایسه بندن مطلقه سك ویا خود شوصورتله سنك بکاحیتك وارسه بندن بوش اولاسك دیدکده زوجه دخی بومجلس مکلمده کلامه آغازه اوت بتم سکا بغض و ارذر، ویا خود بتم سکا محبت و ارذر. دیمش اولسه طلاقك وقوعیه حکم اولنور. چونکه بغض وعداوت و محبت و مودت کبی حالات امور قلبیه اولمغه بونك حقیقتنه اطلاع متعددر ببناء علیه هرایکی ص رتده زوجه نك جواباً ایراد ایلدیکی کلام و اخباری دلیل ظاهری اولوب مدلولی بولنان بروجه محرر بغض وعداوت ویا محبت و مودت مقامه اقامه ایدملکه طلاقك وقوعه حکم اولنق لازم کلیر. شو جهتك ده بیانی مناسب کورلمشدر. اگر امر خفاء افعال قلبیه دن انبعاث ایدرسه دلیل و مدلول و بوافعالك غیر یسنده متحقق اولورسه سبب و مسبب دنیلور. وکذا مجهول الاحوال برآدمك محل عبادتده جماعت مسلمین میاننده بولنسیله وینه برکسه نك وحدانیت الهیه و نبوت محمدیه بی مقرر اولسیله مسلمان اولدقلرینه حکم اولنور. کرچه بونلرك قبلرنده رکن رکینی ایمان رکن اولان تصدیقك وجوداً و عدماً یعنی بولنوب بولنمادیفی معلوم دکسه ده، چونکه تصدیق امور قلبیه و حالات وجدانیه دن اولوب بونك حقیقتنه وقوف واطلاع ایسه متعذر اولدیقتدن دلیل ظاهری بولنان جماعت ویا اقرار باللسان مدلول خفی مقامه اقامه اولمش وبناء علیه سائر مسامانلره لازم الاجرا اولان احکام ظاهره بونلر حقنده ده اجرا اولنق لازم کلیر. بونك حکمترلندن ری شودر. حقیقت حالك عالم السرائر و الحقایا اولان جناب ارحم الراحمینه تفویض و قوللرك امور وجدانیه لرینه عدم تعرض و بقدر الامکان تکثیر سواد المسلمین و اعلام دین مبین قضایاسنه مراعاتك لزومیدر. ایشته طرق فقهیه دن دفع ضرورت قسمك احکام تمثیلیه و مقتضیات حقوقیه سندن بعضلری بروجه محرر ذکر و بیان ایدلدی. طرق مذکورده نك ایکنجی قسمی اولان دفع خرج جهته کلنجه. دفع خرج دیمك علت حقیقیه علم واطلاع متعذر اولیوب ممکن فقط متعسر اولان شیدر. ایشته بودفع خرج خصوصلرنده ده سبب ظاهری مسبب مقامه اقامه اولنور. مثلاً دارالحرب اهالی سندن

بولوب اسلامى قبول ايدوب ده دارالاسلامه مهاجرت ايتمين آدم كندوسنه تبليغ وتعليم احكام وقوعبولدينى جهته معرفت واجراى احكامدن محروم اوله رق خيلى مدت كذراندن صكرا تبليغ واعلام احكام اولندوقده بو آدمك تاريخ اهتداسيله تاريخ تبليغ واعلام بيننده يكن زمانره عايد اولوب ايفا ايدمه مش اولدينى احكامك قضا وايضاسيله مكلف ومسئول طوتولماز. بونك سببي شودر. دارالحريده مسلمان اولان كيمسه ايچون شيوع خطاب عزت وتيسر وصول تعلم وحصول استرشاد امرى متعسر اولقله بو آدم معذور كورلمشدر. حالبوكه دارالاسلامده شيوع خطاب وتيسر وصول امرى اوفى طلب وتحريه حصولپذير اوله جفتدن بو آدمك معذور كورلمسى ايجاب ايتيوب دارالاسلامده بولمى برسبب علم دركه بوسبب ظاهرى شيوع خطاب وتيسر وصول مقامه اقامه اولنشدر. كذا سفرى ومريض حقلرنده ثبوت رخصت حكمتك سبب ظاهره اضافه سيله مشقت امرى امور خفيه دن اولوب كيفيته اطلاع متعسر اولسندن تقصر حلوه ايچون سبب ظاهرى اولان سفر مطلق ومريض حقنه صيامك تاخيرى ايچون مرض مشق مشقت مقامه اقامه اولنشدر. طريق فقهك اوجنچى قسمى بولان احتياط قضيه سى ده عبادات احكاميله محرمات ده دواعى وطى صورتلرنده جارى اولور. ائمه خيفه عنده شهوتيه مى ونظر حالنده حرمت مصاهره نك ثبوتى مسئله لرنده شوعمل بالا احتياط قضيه سى بناء سبب ظاهرى بولان دواعى وطى سبب خفى مقامه اقامه سى اعتبار اولنشدر. والحاصل شواوچ طريقك ايجاباتى اولق اوزره كرك احكام دينيه وكرك احكام دينويه ده سبك سبب ودليلك مدلول مقامه اقامه ايدلك صورتيله خيلى احكام موجوددر.

بو اقامه امرنك حكمتى يوقا ريده ده بسط وبيان اولندينى وجهله جناب احكام الحاكمين وارحم الراحمين تعالانك قوللرينه يسر وسهولت بخش واحسان بيورمق حكمتنه بناء قوللرينك دوچار ضرورت وكرفار حرج وعسرت هنگام حاللرنده دليلك مدلولى وسبك سببى مقاملرينه اقامه اولمى اعتبار وتشرع بيوردينى ظاهر وباهر در.

مع مافيه موضوع مسئله مزه مناسبت وعلاقى بولان اصول فقهده ولاسيما پردوى نام كتاب مستطابده بو بحث مهم اولان اسباب شرايع مبحثدن بعض احكام اساسيه واصول مبسوطه نك تلخيصا بيان وتشريحه ابتدار اولندى. عامه ائمه خفيه وجههور متكلمين وبعض اصحاب شافعيه نظرلرينه كوره احكام شرعيه نك اسبابه اضافه وابتن ايدلش اولدينى ثابتدر. كرجه احكامك وحى هر شيتك موجب ومؤثر حقيقيسى جناب

واجب الوجود ایسه ده جناب شارع عندنده قوللریچون اجرا و ایضای احکام اوغرنده
یسر و سهولت مراد و مقصود اولسندن و چونکه حقیقت ایجابک امور غیبیه دن بولنسی
ملابسيله بوکا وقوف و اطلاع متعدذ اولدیغندن شو حقایق غیبیه امارات دآله و علامات
کاشفه اولقی اوزره احکام مکلف بها اسباب و علله مضاف قلمشدرکه بو رأفت الیه
و حکمت سبحانیه یوقاریده ذکر و بیان ایدلمش اولان حصول یسروی دفع عسری ناطق
آیه حکمت و ایه سبله ده مؤیددر . یالکیز احکام دکل بوتون حادثات و شئونات کونیه نک
محو و اثباتنده و الحاصل حرکات و سکوننده و تقلب و تقلباتنده دخی احکام و نتایجک
اسبابه مقارن اولدینی نیجه دلائل حسیه و عقلیه ایله ثابت و نصوص حلیله قرآنیه ایله ده
مؤید بولنمشدرکه استعبد بالله (جَعَلْنَا الْكُلَّ شَيْءً سَبَبًا فَاتَّبَعْ سَبَبًا) نص جلیل حکمت دلیلی
جمله دلائلدندر . ذاتاً بونقطه حکمیه به بناء دکیدرکه اسبابه اضافه و ابتدا قلنان
احکامدن عرف و تعامله مبتنی بولنان احکامک و حتی امام ابی یوسف حضرتلرینک قول
حکیمانیه سی و جمله عرفه مبتنی اولارق وارد اولان نصوص احکامک دخی زمانه ارفق
و مصلحته اوفق برصورتیه تبدیل و افراغی و اجاره و بیع بالسلم و استصناع و بیع بالوفاء مثللو
نیجه مسائل و مباحثک ینه شارع تعالانک وکیل مطلق و کلام حکمت انجام سبحانیه سنک
ترجمان و مفسری (ما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى بوحي) سر جلیلک ماصدق و خلاصه
تقدینه سی بولنان رسول امینی لسانیه وضع و احداثی ، جلب مصالح امت و دفع حرج
و عسرت قضیه حکمیه سنک آثار تجلیاتندن دکیدر ؛ حتی بعض اجله فقها حضراتی
علل و اسبابه ابتداء ثابت و وارد احکامدن اخیراً علت و سببی زائل و مفقود اولان احکامک
مصلحت امت دائره سندده مرتبه معقولیه ارجاع ابدیله رک برماهیت و صفت اکتسابی
صورتنده معمول به اولسنه قائل و ذاهب اولمشدر .

و الحاصل بونقاط مبسوطه نک هپی و احکامک اسبابه اضافه سی بروجه مبسوط
نظر شارع دن دور طوئلیان حاجات ناس نقطه سندن یتسیر امور عباد و لطف و رأفت جناب
صمد حکمتنه مبتنی در . بعضیلر احکامک اسبابه اضافه سنی کلیا انکار ، ائمه اشعریه حضراتی
ایسه یالکیز معاملات و عقوباتده قبول ایتمشلر و فقط عباداتده اضافه یه قائل اولما مشلر در .
انکار ایدنلر دیورلرکه اشیا محسوسه نک موجب و مؤثر حقیقیه سی انجق خالق لمزل
حضرتلری اولدینی کبی احکامک دخی مؤثر و موجب انجق شارع تعالی در . چونکه

ایجاب وصفی جناب شارعہ مخصوص بر صفت اولمقله شارعہ غیری هیچ بر شئتک آنکله
 اقصائی جائز دکلدر . چونکه صفت ایجابک اسبابه اضافہ سی تقدیرنده مؤثر شئونات
 و صانع کائنات اولان جناب شارعہ قطعی لازم کلیرکه تعطیل صانع دیمکدر بوايسه
 باطلدر . مع مافیه بعض احکامک اسباب و علل منصوصه به اضافہ سی کوریلور . فقط
 بومقوله علل و اسباب ، امارات و علامات قیلندن اولمقله ینه بومقوله لک موجب حقیقی سی
 جناب شارع و اسبابه اسناد و اضافہ ايسه مجازی در . بناء علیه احکامک اسبابه اضافہ سی و اسبابه
 موجب اطلاقی جائز دکلدر . و کذا اسباب و علل افعال عبادده آلات و جوارح - لمیمه منزله سنده
 اولوب چونکه قدرت عید ناقص اولدیغندن اثر قدرت انجق اسباب و آلاته مقارنتله ساحه آرای
 حصول اولور . حالبوکه جناب حق قدرت تامه ايله موصوف و آلات و جوارحه احتیاجدن
 منزله اولمقله احکامک کرم و جود و کرم و جوب حیثیله اسبابه نسبت و اضافہ حقیقیه
 ايله موجب اخلاقی قاسد و غیر جائزدر . بونکله برابر علل و اسباب قبل الشرع موجود
 و احکامه مقارن اولدینی کی بعد الشرع دخی احکامه غیر مقارن بولندینی حالده ینه موجود
 و ثابتدر . نتکیم بجانین و صیان و امثاللری حققرنده اسبابک وجودیله برابر احکام مقفوددر .
 اگر اسباب احکامک علل موجب سی اولسیدی اسبابک احکامدن اهکاکی متصور
 اولماز ایدی . ناسلکه علل عقلیه ده معلول علتدن اصلا انفکاک ایتمز . چونکه انکسار سمر
 کسرم و جودی تصور اولماز . بونک قوه مؤیده سی ده شودر . مثلا دار الحرب ده مسلمان
 اولمش و فقط دار اسلامه هجرت ایتماش اولان بر آدم ایچون تبلیغ احکام اولمندیقی تقدیرده
 آنک اوزرینه عبادات واجب اولماز . اگر وجوب عبادات اسبابده اولوبده خطاب سمر
 اولمش اولسیدی بو آدم اوزرینه اسبابک وجود و تحققنه بناء عبادات واجب اولور ایدی .
 چونکه معلول علتدن و سبب مسیندن اصلا آیرلمز . شو حالده بودلائل ثبوتیه دن شونتیجه
 چیقارکه احکامک اسبابه ابتناء و اضافہ سی و اسبابه موجب دیمک جائز دکلدر . اشهرینک
 دلیلی دخی شو وجهله در .

عبادات حقوق خالصه الهی دن اولوب ایجاب و وجوبک حقیقته علم و اطلاعرز امکالنسر
 و حقوق مذکوریه تعرض غیر جائز اولمقله بومقوله حقوقه عائد احکامک اسبابه ابتناء
 و اضافہ سی صحیح اولماز . اما عقوبات و معاملات بویله دکلدر . چونکه عقوبات افعال
 مخطوره و اعمال ممنوعه نك آثار تجزیه و علامات تأدیبیه سی اولمسندن و معاملات دخی

قولك كسیله حصول وظهوره گلسندن بوباده کی احکامك شبهه سز اسباب وعالله اضافه سی صحیح ولازمدر . و برده عباداتده واجب اولان شی انجق فعل عبد اولمغه بوفعلك وجوبی خطابله حاصلدر که بونك شو وجهله اولدینی ده مجمع علیه در . بناءً علیه عباداتده احکام اسباب وعالله اضافه اوله من . عقوبات ومعاملاتده ایسه بویه دکدر . چونکه معاملانده واجب اولان ایکی شی در . بوده یا مال ویا فعلدر . مال اولدینی تقدیرده وجوب مال اسبابه مضاف قلنور . مثلاً کفائتده کفیل مطالبه اولنور . کفیل بادی نك اداسنه ویا بذاتها عین مضمونه دائر ذمتی قبول وتعهد ایتمکله بونلرک لزوم ایفاسیله مسئول ومطالب اولور : بوراده کفیل اوزرینه وجوب مالک ترتبه سبب ایسه تعهد وقبول ذمتدر . ایشته بوراده حکم یعنی وجوب مال سببه مضاف اولدی که اوده تعهد وقبول ذمتدر . بونك تصویری شودر . کفیل اوزرینه شومال مکفوبهی ایفا واجبدر چونکه تعهد وقبول ذمت ایتمشدر . ومثلاً قصاصك وجوبی سببه مضاف اولور . سببده فعل قتلدر . یعنی شو آدم اوزرینه قصاصك وجوبی عمداً فعل قتلی ایقاع ایلدیکی اجلدندر ، دینلور ؛ ایشته بونلر وشوقضیه لر صحیح اولور . وینه بویکیمسه بدل معلوم مقابلنده برمالنی آخر کسه به صاندقده ، شتری ایچون شومیعده مالکیت ثابتدر ده نیلور ؛ ثبوت ملک بر حکمدر که سببه مضاف قلنور ، اوده عقد بیع وشرادر ؛ ایشته وجوب ملک سببه اضافه سنه امثله بومثللو فضایادر . اگر واجب اولان شی فعل اولور سه احکام ، خطابله اضافه اولنور . شو حالده وجوب مال صورتنده موجب ، اسباب وفعل صورتنده ایسه خطابدر . عقوبات جهته کلنجه بوراده ده جانی اوزرینه واجب اولان شی انجق تسلیم نفس وتحمل عقوبتدر . بوفعللرک تنفیذی ایسه عدل وسیاستی اجرایه مأمور بولنان اولیای امور اوزرینه واجب اولور . شو حالده اولیای امورده توجه ایدن شی خطاب اولدیفندن بوجه اوزره احکام ، خطابله نسبت اضافه اولنور . جانی اوزرینه واجب اولان شی اسبابه مضاف اولور .

بوفضیه لرک تصویری شو وجهله در . مثلاً السارق والسارقه فاقطعوا ایدیها جزألی آخره نصنده اون درهم کوش قیمتندن دون اولماق وزره مکان محرر ومحفظه لی محل دن مال چالان کسه نك تجزیه سنك لزومه بناءً الی کسلمک اولیای امور اوزرینه واجبدر . چونکه فاقطعوا خطاب هنری واردر اولمشدر . ایشته بوراده قطع یدك وجوبی خطابله

اضافه اولنش و خطاب عزت سبب موجب بولمشد. وینه سارق اولان بو آدم اوزرینه تحمل عقوبت و تسلیم نفس واجب در. چونکه سرقت فعلی ارتکاب ایشدر دنیور. ایسته بوراده حکم سببه اضافه ایدلمشدر. شودلائل ایله ثابت اولیور که عباداتده احکام خطابه و عقوبات و معاملاتده اسبابه مضاف و مبتنی اولیور: ائمه اشعریه نیک کلام و دلائلی ختام بولدی. عامه ائمه ماتریدی و جمهور متکلمینک بعضی شافعی علماسیده داخل اولدینی حالده قولاری و اجتهادلری یوقاریده ذکر و توضیح ایدلمشیدی. یعنی بوذوات مشالیم حضراتی کرک عبادات و کرک معاملات و عقوباتده احکامک اسبابه اضافه اولدینک ثبوتیه قائل اولمشدر. چونکه جناب شارع، بوجه مشروح هرشیده موجب حقیقی اولدینی شبهه دن آزاده اولمقله برابر قوللرینه یسرو سهولت احسان بیورمق حکمتیه بناء احکامک اسبابه اضافه سی اعتبار و تشریع بیورمشدر که وجوب قصاصده قتل نفس و ضمان ماله اتلاف ملک و وطنک حلتده نکاح سبب داعی قلمش و احکام شو سیدلرینه مضاف اولمشدر. ارتق بوباید منکسرینه قارشو جواباً دنیلور که: سزک احکامک اسبابه اضافه سی حالده ایجابک شارع تعالادن قطعی لازم کلیر، دیه ایراد ایلدیککز دلیل فاسددر چونکه اسبابک موجب بذاتما اولدینقه و احکامک اسبابه اضافه سنک انحصارینه قائل اولان یوقدر. بلکه موجب بذاته جناب شارعدر. شوقدر که شارع تعالی دفع حرج و حصول یسر و سهولت حکمتیه بناء اسبابی حکمه موصله و طریقت واضحه و علامات کاشفه قلمشدر. شو حالده احکامک اسبابه اضافه ایدلمسندن دیکرشیده اضافه سنک مجموعتی لازم کلیر. کورلزمی که برکیمسه سیفله دیکر بر آدمی قتل ایتدکده فعل قتل حقیقتده سیفله حاصل اولمقله برابر فعلک قاتلانه اضافه سنده نه مانع وارکه وجوب قصاص بیه قاتله لازم کلیر و اکا اضافه اولیور. وکذا جوع و عطشان قضیه سنده آچلق طعامله صوسزلق صو ایله ازاله ایلدیکی حالده یوفعللر اشباع و ارواء ایدن کسه یه نسبت اولنور. ایسته شومبجتمزده کی احکامک اسبابه اضافه سی ده بونک کییدر. وینه سزک علل و اسباب قبل الشرع موجود و احکامه مقرون اولدینی کی بعد الشرع احکامه غیر مقارن اولدینی حالده ینه موجوددر. تکم مجانین و صبیان و امثالی حقلرنده اسباب موجود اولدینی حالده احکام مفقوددر. اگر اسبابه موجب صفتی ویرملک جائز اولسیدی علل عقلیه ده اولدینی کی معلولک علتدن انفکاک تصور ایدلز ایدی حالبوکه شو مثالدرده اولدینی کی احکامدن اسباب انفکاک ایدیور زمیننده اثبات مدعا ایچون ایراد ایلدیککز کلام

دخی فاسد در . و بومدعا کزی تأیید و تثبیت ایچون ده ، دارالحرب ده مسلمان اولان و فقط دارالاسلامه مهاجرت ایتمین کیمسه یه تبلیغ و اعلام احکام اولندینی تقدیرده آنک اوزرینه عبادات واجب اولماز اگر وجوب عبادات اسبابه اضافه و ایقنا ایدلش اولسیدی بوآدم حقنده اسباب موجود و متحقق اولدیغیچون عبادات واجب اولوردی ، دییه ایراد و اتیان ایلدیککز شی مدعا کزی اثبات ایتمز . چونکه اسباب مباحونه موجب بالذات اولیوب بلکه بعدالشرع شارعک فعلیه ایجاب صفتی اکتساب ایتمش و حتی حقوق عباد قبل الخطاب موجود و فقط علیت و سببیت صفتی مفقود ایکن صکره جناب شارعک اعتبار و تشریعیه بو صفتی و بورتبه یی اکتساب و اکتساب ایلمش در . بناء علیه اسبابه ایجاب و صفتی و یرمک صورتیه احکامک اسبابه اضافه سنده نه مانع تصور اولنور . کراراً بیان اولندینی وجهله بلکه بونده امور عبادک تیسر و تسهیلی کی حکمت و فوائد مندرج در . بومثللو لطف و رأفت حکیم تعالانک مقتضای حکمتیدر . دارالاسلام مسئله سنه کلنجه بوآدمک احکام عباداتله مکلف اولماسی بونک حقنده وجوب ادانک عدم وجود و تحقیقندن منبعث در . چونکه خطاب غزیتک بومقوله لر حقنده اصلاً ثبوتی یوق در . بناء علیه اداء ایله مکلف دکل در قضا ایله یعنی عباداتک مثلنی اتیان ایله ده تکلیف و ایجابیه محل یوق در . چونکه قضانک مبنی علیی ادا در که اصل ثابت اولماز ایسه فرع ده ثابت اولماز ، خلف اصله تابع در . مع مافیه قضا ایله تکلیف جائز کورلدیکی تسلیم اولنسه شو حالدیه خرج و مشقت موجود اولوب چونکه بوآدمک اهتداء و ایمان ایلدیکی زمان ایله تبلیغ و اعلام تاریخی بیننده تراکم ایدن عباداتک ایفاسیله مکلفیتی باعث جرح و تعب اولاجقندن بوایه شرعاً ممنوع و مدفوع اولمغله بوطریق ده مدود در . اما عباداتک قلت و ندرتی ایسه اکثره ملحقدر . چونکه اکثر ایچون حکم کل واردر . ایشته شو بیانات و دلائل معقوله مزله منکرینک بو خصوصه دائر دلائلنک فسادنی نمایان اولمشدر . علل عقلیه و حسیه ایله ده قیاس طوغری دکلدر ؛ چونکه امور عقلیه و حسیه ده سبب و علتلرک من حیث الاثبات سبب و معلوللرنده اثرلری موجود اولمغله سبب مسیندن و معلول علتندن تخلف و تفکاک ایتمز . کسر مع الانکسار و احراق مع الاحتراق کی ؛ حالبوکه بحث مزده کی ایجاب ایله توصیف اولنان اسباب یوقاریده بیان اولندینی وجهله محرد و اجباتی معرفته توصل امکاتی بولمق ایچون تیسر امور عباد حکمتنه بناء جناب شارع علامات موضحه و طرق موصله اوله رق اعتبار ایلمش اولمغله اسبابه موجب صفتی و یرمک و احکامی اضافه ایلمک صحیح و ثابت اولور ؛ چونکه فعل الله

اولان ایجاب امور غیبیہ دن اولقلہ بوکا وقوف واطلاع متعدذولاسیا انقطاع وحی سبحانی
ایلہدہ خرج و عمرتک وقوعی امر محققدر . بومبختک روحی شودر . نفس وجوب
جبری اولوب وجوب اداء ایسہ اختیار عیددن آیرلر . یعنی عیدک بر فعلی اداء واجراسندہ
آلات وایبابک سلامتی معاسنجه قدرتی شرط قلنمش ووجوب اداء قولک اختیاریہ
منوط ومتوقف بولنشددر . شو حالده وجوبک جبری ووجوب ادانک اختیاری اولدینی
نمایان اولور . وارد خاطر اولور که ایجاب ووجوب ووجوب اداء اوامردہ جاری ومتصور
اولور ایسہدہ نواهی وناهی دہ ناصیل جاری اولور . چونکہ انسانلر نہی لردہ فملک
ادایلہ مکلف دکل ، بلکہ ممنوع ومنہی درلر . بوکا جواباً دنیلور کہ نہی ایلہ واجب
اولان شو عیدک منہی عنہ اولان فعلدن امتناع واتر جاریدر . شو حالده بوامتناع واتناء
تہیک موجب ومقتضاسنی اداء ماییتندہدر . والحاصل شودلائل معقولہ وتحقیقات مشروحہ
ایلہ منکرینک بوابدہ کی دعوی ودلیللرینک ضعف وفسادی ظاہر اولمشدر . ایشته
اصول فقہک مبختدن تلخیص وتشریح ایدیلوب اصل موضوع بمختمز بولنان مناط تکلیف
قضیہ سیلہ علاقہ دار بولنان دلائل واحکام اساسیہ دن شدت مناسبتی اولان نقطہ لر بیان
ایدلش وبقاریدن بورایہ قدر در میان ایدیلان تحقیقات ایلہ عقلک یعنی عقل بالملکک
مناط ومدار تکالیف اولدینی ثابت وفقط بلوغک عقل مقامہ اقامہ سنک ثبوتی ظاہر
اولمشدر .

مع مافیہ بو نقطہ حقیقیہ مستبان اولقلہ برابر ایش بو قدرلہدہ بیتیمور . وبومناط
تکلیف قضیہ سنک صحت وثبوتی بعض قیود وشروطک ملاحظہ سنہ متوقف بولنور .
چونکہ عقل اہلیتک شرطی در ، دہ ذمت وارکہ اودہ اہلیتک سبی در ؛ دیمک کہ تکلیف
اہلیتہ واہلیت دہ عقل ایلہ ذمتک وجودینہ توقف ایدیور؛ شو حالده مدار تکلیفک تماماً تحقق
وصحت ثبوتی امرندہ اہلیت وذمتک دہ معتبر اولسی لازم کلیر . بناء علیہ اہلیت وذمتہ
دائر احکامدن بمختہ لزوم درکار وتوضیحہ احتیاج آشکار اولقلہ آندن دہ ذکر و بیان
وبوجہتک دہ مطالعہ سنہ عطف نظر اہتمام ایدلک لازم در .

اہلیت . صلاحیت معناسنہ در کہ مکلف اولان شخص عہدہ سنہ تحمیل اولنار شیلری
بوکلنہ بیلیمک ایچون کندوسندہ صلاحیت بولنق واکا صاحب اولمق لازم کلیر . اہلیتک
نسبت حقوقیہ سی اعتباریلہ نفس وجوبہ ووجوب ادایہ تعلق واردر . نفس وجوبہ

اهلیت ایسه انسانده بذاته قائم بروصف معنوی دن عبارت اولان ذمتله حاصل در که انسانلر منفعت ومضر تلرینه تعلق ایدن اموره اهل وصاحب و حقوق مشروعه نك ثبوت ووجوبنه صلاحیتدار اولورلر. بر مثال حقوق تصور ایدم : بر کیمسه مالک اولدینی بر مالی آخره بشیوز غروشه صائسه بوپاره یی ادا وایفا مشتری اوزرینه واجب اولور. شو حالدله بووجوب مشتری نك علیه نده در که له وعلیه نده کی شیثه اهل اولدینی بروصفدن عبارت بولنان ذمتله عهده سنه ترتب ایدیور. اگر ذمتله حاصل اهلیت وجوبی اولمسه ایدی بومبلغ مشتری اوزرینه لازم کلز ایدی. ایشته اهلیت وجوبده حقوق مشروعه به صلاحیتدار اولقلق نك سبی ذمت اولقله برابر اهلیتک شرطی ده عقل در. دیمک که عقل لازمدر. چونکه اهلیتک شرطیدر. ذمت لازمدر. چونکه اهلیتک بییدر. شو حالدله عقل ایله ذمتک آیری آیری ماهیتده اولدقلری ظاهر اولمش ومع مافیه تکلیفک اهلیته واهلیتکده هم عقله وهمده ذمته توقف ایتدکلری نمایان بولنشدر. دیمک که عقل ایله ذمت موقوف علیه درلر. ذاتاً ذمت وصفی بولنقسزین یالکزر عقل انسانلری من کل الوجه سائر حیوانلردن تمیز ایدمیز. بلکه همان خصوصیت انسانیه دن عبارت اولان ذمت وصف معنوی نك وجودی اعتباریله امتیاز حاصل اولور. چونکه جناب خالق لم یزل تعالی انسانلری دین مبین وشرع امین دن عبارت اولان امانات مقدسه سنه محل اوله رق براندینی ایچون عقل وذمتله تکریم بیورم شددر. بو بیله در که انسانلر منفعتلرینه ومضر تلرینه عائد بر جوق حقوقک وجوبنه اهل وصاحب اولور. وبوجه تله نفوس بشریه ایچون حقوق حریت وعصمت ومالکیت ثابت اولیور که عقل وذمت کبی خصوصیت انسانیه ملابس سیله قوای جسمانییه دن عاری اجسام لطیفه نورانیه اولان ملککله عقل دن مجرد وخالی بولنان حیوانلر صاحب ذمت عد اولمازلر. چونکه انسانلر بو خصوصیت ملابس سیله ارض وجبالک تحمیلدن ابا وامناع ایلدیکلی امانات الهیه یی بر موجب عهد ازلی قبول ایله حائر اختصاص اولمشلردر. ایشته افراد بشریه فاعل ومنفعل اوله جق بر قوتی حائر اولقله برابر منفعت ومضر تلرینه عائد حقوقک ثبوت ووجوبنه کندی سیله کسب صلاحیت ایده جک بر خصوصیت وخاصیتی دخی حائر درلر. بو خاصیت وخصوصیت وبوقوت حیوانلرده بولنماز. بونک روح حکمتی شودر. انسانلرک عهد ازلی نتیجه سی اوله رق متعهد بواندقلری خدمت عبودیتیه قارشو شو اختصاصی بر عنایت سبحانیه ومکافات الهیه در شو حالدله مادام که نفوس بشریه دها فطرت اوله سنده

ایکن خالق ربہ قارشو معاہدہ ایدرک جناب الہک وحدانیت وربوبیتی تصدیق ایش۔
وروجہ محرر امانات الہیہی تحمل ایشلردر بونک ایچون تصدیق مکافات اولمق اوزرہ
عقل و ذمت ایله تلطف ایدلشلردر۔

ایستہ عقل ایله ذمتک نزد سبحانی دہ قیمت واعتباری ومخلوقات میانندہ شرفی
بودرکہ انسانلرک عقل سبیلہ مادی ومعنوی نہ بیوک فیوضات وکالاتہ فائل اولہ بیلدکاری
آقا برتقصیل بیان ایدلش و ذمتک سبی بولنان اہلیتہ دہ لہلرندہ، علیہلرندہ کی حقوق
ثبوت ووجوبہ صلاحیتدار اولدقلری دخی ایضاح اولمشدی۔ شوصلاحیت وخصوصیت
ملابسہ سبیلہ افراد انسانہ دن هیچ بر فردک یکدیگرہ قارشو تعدیلری ہدر اولماز حتی
انسانلر رحم مادرہ ایکن بیلہ ذمت ایله متصف درلر۔ شوقدرکہ ذمت انجق لہندہ کی
وجوبہ صالح اولوب علیہندہ کی وجوبہ غیر صالح در۔ ناصلکہ صغیرہ ثبوت نسب وارث
ووصیت کی منفعتہ عائد حقوقک وجوبہ صالح اولوب مضرتی موجب اولان حقوقک
وجوبہ صالح دکلدر۔ دیمک کہ انسانک انا رحمندہ کی اہلیت وصلاحیتی قاصر در۔ مثلاً
صغیرک ولبسی اشترا ایلہ دیک مالک ثمنی ویا مال صغیری آخرہ تبرع کی شیلری اجرا
واہایہ صلاحیتدار دکلدر۔ چونکہ بوجین براعتبار نظرلہ بذاتہ مستقل در۔ چونکہ
حیات ایله منفرد وافتصال ایلمتی در۔ براعتبار نظرلہ دہ والدہ سنک جزئی اولمق حیثیتلہ
غیرمستقل در چونکہ والدہ سنک سکونیلہ ساکن و مستکن وقراریلہ ثابت و مستقر وانتقالیلہ دہ
متحول ومنتقل در۔ شوحالہ بوایکی اعتبار نظر ملابسہ سبیلہ بونک اہلیتی قاصر اولمق لازم کلیر۔
اگر شو عجز و نقصانہ قارشو علیہندہ اولان حقوقک وجوبہ دہ اہل صاییلہ جق اولورسہ
اکا غدر ایدلش اولور۔ لکن بعدالولادہ بویلہ اولیوب بلکہ لہ رعایہندہ کی حقوقک
وجوبہ صالح ذمت مطلقہ سی وارد در۔ چونکہ ازہر جهت مستقل اولمشدر۔ بوکا بناء
بالغ اوزرینہ ہر ناشی واجب ایسہ بونک اوزرینہ دہ واجب اولنمق لازم کلیر۔ انجق
انسان مادی فطرت و نشاندہ عقل ونبیہ سی ضعیف بولنمق حیثیتلہ ادایہ اہل بولنمادیہی
وجوب ایسہ مقصود بالذات اولیوب بلکہ وجوب دن بالذات مقصود اولان انجق اداء
اولدینی جہتلہ آرتق افراد انسانہ نک واجباتی کندوسندن اداسی ممکن اولان حقوقہ
مختص اولمشدر۔ مع مافیہ وجوب بولندوسندہ ادا بولنموز بوندہ دہ فائدہ متصور اولمادیقندن
آرتق بودورہ لردہ انسانک واجباتی بویلہ جہ حقوقہ منحصر اولمشدر بونک ضابطہ کلیہ سی

شودر . صغیر ایچون اداسی ممکن اولان شی واجب در . ایشته بوکا بناء ضمان مال و ضمانات و ثمنی و اجرت کبی عوض و اقرباسنک نفقاتی کبی مؤنثه و نکوحه سنک نفقه سی مثللو عوضه شبیه صلّه رحم و قرابت قیلندن اولان شیلر و کذا حقوق الیه دن معدود بولنان عشر و خراج کبی تکلیفات مالیه صفار اوزرینه واجب اولور . ایشته صفار صاحب ذمت اولوب و اجباتده اهلیتی بولندیغندن چونکه حقوق مذکوره ممکن الاداء قیلندن بولنش اولدیغندن صبی طرفندن و صینک مال صبی دن بالیابه اداسی قابل در . اما قصاص کبی عقوبت و مورثی قتل سببیه حرمان ارث کبی جزای افعال واجب اولمز چونکه بونلرک نه صغیر و نه ده و لیس طرفندن اداسی امکانمزددر چونکه عقوباتده نیابت جاری اولماز؛ غرامات که مثلا بر صبی غیرک مالی اتلاف ایسه و حتی اوزرینه بیله دوشه رک قیرم شده اولسه اوزرینه ضمان لازم کلیر . چونکه عذر محک عصمتنه منافی دکل در . عوض که مثلا صغیرک خانه کراسی و اجیره اولان مرضعه سنک سود اجرتی کبی شیلر که آنک مانندن واجب الاداء اولور . صلّه دخی اقارب صفارک نفقات مقدره سی کبی شیلردر که صغیرک غنی ایسه مانندن اداسی واجب اولور که بونفقه مؤنثه شبیه بر صلّه ماهیتده در چونکه بر اثر لطف و عاطفتدر . فقط صرف بر عطیه دکل در زیر اصراف عطیه و احسان مجرد اولسه ایدی صبی ادایه جبر ایدلمزدی . صرف مؤنثه دکلدر . چونکه مقابلی مفقوددر که غنی بولنان برکسه نک اقاربنک محتاج اولدینی نفقه کندی ذاتنه عاؤد نفقه کیدر . نفقه زوجّه دخی جزای احتباس نفس اولسندن واجب و عوضه مشابه در نتم برایع ثمنی میعی المادجّه میعی حبسه حتی اولوب ثمن میعه مقابل اولدینی کبی قادین نفسی حبس ایتدیکه چون زوجندن نفقه الارق اعتیاض ایتمز اولور . ثمن ناصلکه میعه مقابل بر عوض ایسه نفقه زوجّه ده احتباس نفسه مقابل بر عوض اولق اوزره ثابت اولور . ایشته بونفقه بر صلّه در که عوضه مشابه در . صلّه اولدینی ایچوندر که مدت کذرانیله اومده عاؤد نفقه ساقط اولور . لکن عوضه مشابه در چونکه جزای احتباس در . و کذا التزامله لازم اولور . مثلا مدت مرور اینمکه برابر زوج نفقه بی التزام ایسه اوزرینه ادا واجب اولور . ایشته شوتعداد و تصویر اولنان مواد واجبه نک هپسند صبی ایچون صاحب ذمت اولدیغندن اهلیت ثابت در . و بوا مور حقوقیه صبی ایچون اداسی ممکن اولان انواع حقوقیه دندر . چونکه بالیابه مال صبی دن ادا قابل در فقط بر طاقم بدنه تعلق ایدن امور حقوقیه وارد در که عبادات خالصه اولوب صغیر حقنده واجب اولماز . ومع مافیه ماله تعلق

ایدن زکوة وهم ماله وهم بدنه متعلق بولان حج کبی عبادات خالصه دخی واجب اولماز چونکه عبادت وعبودیت اختیارله و تعظیم قصدیله حاصل اولور . بویاسه صبی حقنده متصور دکل در . وکذا عقوبات - خصیه وحدود شرعیه دخی واجب اولماز . زیرا افعال صبی مواخذیه محل دکلدر مع مافیه شو جهتکده بیسانه لزوم درکاردر ادانک تعلق امرنده ایکی شینک وجودی لازمدر . بریسی قدرت فهم خطابدر که عقل ایله حاصلدر . دیگریده عمل ایله خطابه قدرتدر که بوده بدن ایلهدر . انسانلر مبادی فطرت واحوال اوله لرنده بویکی قدرتدن مهجورددر . بونکله برابر بونلردن هر بری جسته جسته یوکسلده جک استعدادی حازدر . انجق مرتبه تکامله اقداندن مقدم بوقدرتدر قاصر رناقصدر .

نته کیم صبی غیر ممیزلرده بویلهدر . یالکیز قدرت عمل قاصر اولور . قبل البلوغ صبی ممیزلرده اولدینی کبی . بعضاً بونلردن بری قاصر اولور . معتوه بالقده اولدینی کبی . قدرت قاصره ایله ثابت اولان احکامک حقوق اللهدن اقسامی صبی طرفندن ادا اولنسه کرچه لزوم بوقسده صحیح اولور . حقوق عبده دخی نفع محض بولنور ایسه صحیح وضرر محض بولنورسه غیر صحیح ومنفعت ایله مضرت بیتنده دائر ایسه اذن ولی ایله صحیح اولور . تنکیم مجله احکام عدیه نک باب حجرینک فصل نایسنده محرر اولان برنجی - دهده صغیر غیر ممیزک ولیسی اذن و برسه بیله تصرفات قولیه سی اصلا صحیح اولماز وایکنجی مادهده صغیر ممیزک قبول هبه وهدییه کبی حقنده نفع محض اولان تصرفاتی ولیسنک اذن واجازتی اولسه بیله معتبردر . و آخره هبه ایتمش کبی ضرر محض اولان تصرفی ولیسنک اذن واجازتی اولسه بیله معتبر اولماز .. اماذاتاً نفع ایله ضرر بیتنده دائر اولان عقود و ولیسنک اجازتنه موقوفا منعقد اولور . الی آخره مسطور ومذکور اولان احکام ایشته شواساسات حقوقیه مبتنیدر . بواساسه متعلق نیجه احکام اصولیه وقیود موجود اولوب کتب اصوله ولاسیا فخر الاسلام برزوینک کتابنه مراجعتله تفصیلات الله ایدیله بیلیر . موضوع مسئله ضره تعلق ایدن احکام و اصول لازمه بروجه مشروح بسط وتمهید ایدیله رک تأمین مقصده کافی کورلمشدر . فذلکه ایدهلم کوریلیرور که شارع عقل قاصر سببیه ثابت اولان قدرت قاصره ایله ثبوت بولان اهلیت قاصره اوزرینده وجواب ادا وتوجه خطایی مبتنی قلمشدر . چونکه درجه کماله واصل اولمدین اول اهلیتی قاصر اولان شخصه وجوب

ادا ایله تکلیف والزام حرج و صعوبت در بوا یسه ممنوع در . بناءً علیه عقل و قدرتی
 قاصر اولوق ملا یسه سیله اهلیتی قاصر اولان شخصه یالکمز صحت ادایی اثبات ، حکمته
 موافق اولور . عقل و قدرتی کامل اولان شخصه کمنجه افراد نوع بشرده وقت اعتدالک
 حقیقته وقوف داطلاع متعذر و کیفیتی متفاوت اولدیغدن و نتکم بواغورده یوقاریلرده
 دور ، و دراز ایضاحات و تفصیلات کافیه ویرلش و لازم کلان دلائل و اصول سرد و آیان
 ایدلش اولوب شارع تعالی اغلب احواله نظراً زمان اعتدال عقل بولان بلوغی عقلک
 اعتدالی مقامه اقامه ایتش و قبل البلوغ کالک وجودینی و بعد البلوغ نقصانک بقاسنی توهم
 نظریله اعتباردن اسقاط ایلشدر . بناءً علیه بعده البلوغی عقل کامل ایله ثابت اولان قدرت
 کامله ایله اهلیت کامله دخی ثبوت بوله جفتدن و جواب ادا و توجه خطابه هیچ بر وجهله مانع
 قالماشدر . ایشته شو تحقیقات و دلائل مبسوطه ایله عقلک مناط تکلیف اولدیغنی و فقط
 عقل بالملک مقامه بلوغک اقامه اولدیغنی ثابت و نمایان اولور .

دارالفنون حقوق فاکولته سنده

حقوق مدنیه کرسی مدرسلرندن

دکترلی مبعوفی

صادر

